AZ OTTHONMUNKA SVÁJCBAN.

Írta: MÁDAYNÉ-HENTZELT MÁRTA (Genéve).

Mindenek előtt tisztába kell jönnünk az otthonmunka fogalmával. Otthonmunkásnak. vagy házi iparűzőnek azt a munkást nevezik, aki nem a saját rizikójára dolgozik, hanem gyárosoktól vagy kereskedőktől kap megrendeléseket és a kész munka szállítása után tőlük kapja munkabérét is. Többnyire a munkaadó szolgáltatja a nyersanyagot. gyakran ő adja vagy kölcsönzi a szükséges szerszámokat is. Ezzel szemben a munkaadótól független munkást. akinek magának vannak vevői, kisiparosnak, vagy háziiparosnak nevezik,

1905 nyarán hivatalos üzemszámlálás volt Svájcban. amely az otthonmunkára is kiterjedt, a háziiparra azonban nem. Ez helyes is így, mert noha rossz üzleti viszonyok között a kisiparos is nagy nyomorba juthat, és noha ő is a lakószobájában és konyhájában dolgozik a lehető legrosszabb egészségügyi feltételek mellett, mégis jobb a helyzete – hála önállóságának – mint a munkaadójától függő, otthonmunkásé, aki szabad prédája minden kizsákmányolásnak. Éppen ez a függés, ez a védtelenség a gyárossal szemben, aki az anyagot szállítja és a munkadíját tetszés szerint állapítja meg, irányította a társadalom érdeklődését az otthonmunkásra és hozott létre Svájcban egy nagy mozgalmat az otthonmunkások állami védelmezése érdekében. Ez az érdeklődés nyilvánult meg egyes iparágak monográfiáiban és ankétjeiben is (többek között a svájci nőegyesületek szövetségének ankétjében) az 1909. évi zürichi otthonmunka-kiállításban és végül az ugyancsak 1909-ben Zürichben megtartott első általános otthonmunkásvédő kongresszusban, melynek határozatai kétségtelenül befolyással lesznek a törvényhozásra.

Hogy az otthonmunka kérdése Svájc szempontjából mennyire fontos, kitűnik abból is, hogy az 1905. augusztusi számlálás szerint 118.564 ipari üzemre, melyek 325.022 egyént foglalkoztattak. 70.873 háziipari üzem esik 92.162 alkalmazottal. Tehát Svájc összes üzemeinek 12.4 %-a házi üzem. és az összmunkásság 5 %-a otthonmunkás. Azokban az iparágakban azonban. amelyekben a munkát kiadják. a munkások 28.3 %-a otthonmunkás. Svájc összes lakossága 3,463.609 lélek; ebből az következik. hogy az otthonmunkások az összlakosság 2.66 °/0-át teszik. Egyes kantonokban. például Appenzelben, ahol az otthonmunka a legnagyobb elterjedésre tett szert, ez a szám 21.94 %-ra emelkedik. Ha azokat is tekintetbe vesszük, akiket az otthonmunkások tartanak el (gyermekek. rokonok) akkor körülbelül megállapíthatjuk. hogy a svájci lakosság 10 %-a az otthonmunkából él. Megjegyzendő. hogy az a statisztika nyáron készült. amikor azok, akik az otthonmunkát csak mellékesen űzik, többnyire a mezőgazdaságban foglalatoskodtak. A 14 éven aluli gyermekeket nem vették tekintetbe. holott köztudomásé, hogy egészen zsengekorú gyermekek, néha még az iskolaköteles koron aluliak is, erősen résztvesznek az otthonmunkában. Ezeknek a gyermekeknek a számát mintegy huszonötezerre lehet tenni. Schwyzer főbíró összeállításában, amely korántsem terjed ki az összes kantonokra, a gyermekmunkát illetőleg a következő adatokat találjuk:

Iparág	Gyermekek száma	
Szalmafonás	5487	43.8
Hímzés	3222	25.7
Paszomány	2422	19.3
Óra- és zenélődoboz-gyártás	893	71
Dohányipar	513	4.1
Összesen	12.537	100.0

Az otthonmunkások számában, a már fentebb említett okokból nincsenek bent az önálló ipart űző kisiparosok. A számlálás ezenkívül nem terjedt ki az otthonmunkának számos, kevésbé fontos ágára. Általában alacsonynak tartják a 92.136 számot és inkább Dr. Schüler iparfelügyelő 1904. évi számlálására hivatkoznak, mely 133.000 otthonmunkást mutat ki Svájcban.

Ez a számlálás A következő iparágakra terjedt kit

1. Ruházati ipar, melybe beletartozik: Ruhavarrás, fehérneművarrás, kötés, szövés, cipőfélék, szalma-, nemez- és gyapjúkalapok, nyakkendők és keztyűk elő. állítása.

2. Lakásberendezés, beleértve a kosár- és székfonást.

3. Textilipart Selyem, gyapjú, gyapot, vászonfeldolgozás; szalmafonás, kötés, paszománykészítés.

4. Fémek feldolgozása: Óragyártás, ezüst- és aranyművesmunka, zenélő dobozok gyártása, stb.

5. Élelmezési és élvezeti cikkek: Dohányfeldolgozás.

6. Művészeti ipar: Fa- és elefántcsontfaragás. Az otthonmunkások száma a következőképen oszlik meg ezekben az iparágakban:

Iparág	Az otthonmunkások száma: összesen	Összehasonlítva: az illető iparágban foglalkoztatott összes munkások számával %-ban	Összehasonlítva: az összes otthonmunkások számával %-ban
Textilipar	63725	38·9	69·2
Ékszer és óra ...	12566	23·3	13·6
Ruházat	8524	10·0	9·2
Szalma- és kosárfonás	6280	56·3	6·8
Fafaragás	652	52·0	0·7
Dohányipar	380	3·8	0·5
Összesen ...	92136		100·0

Legerősebben tehát a textilipar van képviselve. Egymagában körülbelül háromszor annyi otthonmunkást foglalkoztat, mint a többi iparág együttvéve.

Bennünket különösen érdekel az is, hogy mily mértékben vesznek részt a η ő k az otthonmunkában· Erősen kiveszik belőle a részüket. Az otthonmunka hatalmas fejezete a nők érdesnek.

Ebben a következő tényezők játszanak közre: Az otthonmunka gyakran csak mint mellékfoglalkozás szerepel és az asszony gyakrabban néz mellékfoglalkozás után mint a férfi, éppen azért, hogy növelje a férj silány keresetét. A háztartás és a gyermekek jobbára házhoz is kötik az asszonyt és azt hiszi, hogy jobban megfelelhet anyai és háziasszonyi kötelességeinek, mint hogyha gyárba jár. (Sajnos, ez a felfogás tökéletesen hamis, mert az otthonmunka inkább rombolóan hat a családi életre.) Emellett ezernyi olyan segédmunka van a háziiparban. amelyet nők és gyermekek végezhetnek (pl. az orsózás és befűzés a kötő- és szövőiparban.)

A svájci otthonmunkások 72.8%-a nő, nem számítva azokat, akik csak az említett segédmunkát végzik. Iparágak szerint a következőképen oszlanak meg a munkások:

Iparág	A munkás neme: férfi	A munkás neme: nő	A munkás kora: 14—19 év	A munkás kora: 20—59 év	A munkás kora: 60 éven felül	A munkás kora: összesen
1. Textilipar és szalmafonás ...	16207	52942	7047	54222	7880	69.149
2. Óra- és ékszeripar	6511	6055	1287	10161	1118	12.566
3. Ruházat	1667	7554	754	7912	555	9221
4. Kosár- és székfonás	93	92	11	146	28	185
5. Dohányipar ...	48	341	28	329	32	389
6. Fafaragás ...	556	96	45	518	89	652

Kitűnik ebből az összeállításból, hogy az óraiparban, fafaragásban. kosár- és székfonásban a férfiak száma túlnyomó. A többi iparágban, főleg az annyira fontos textiliparban a nők dominálnak. Ezenkívül mindjobban tért foglal a női munka a szövésben, fonásban és hímzésben.

Nagyon karakterisztikus jelensége az otthonmunkának a munkaközvetítő. Ahelyett, hogy munkaadójával közvetlen összeköttetésben állna, még a közvetítőtől is függ az otthonmunkás. A munkaközvetítés okát részint abban találják, hogy a munkás nagyon messze lakik a gyártól, részint abban, hogy nem elég ügyes abban, hogy maga szerezzen magának munkát. A közvetítő osztja ki tehát a munkások között az anyagot és ő veszi át tőlük a kész munkát· ő fizeti ki nekik a munkaadó által megszabott bért is. A bér egy részét könnyen megtarthatja magának, mert hiszen a munkás nem tudja ellenőrizni.

A munkaközvetítésre vonatkozó adatokat a következő táblázat tünteti fel:

Iparág	Üzemek, a melyekben a bért fizeti: a vállalkozó maga	%	munkaközvetítő	%	részben a vállalkozó részben a közvetítő	%	Összesen
Ruházat	7244	85·7	1204	14·2	12	0·1	8460
Kosár és székfonás	167	97·6	4	2·4	—	—	171
Textilipar ...	32646	63·1	18869	36·5	214	0·4	51729
Órásipar	9509	99·0	87	1·0	7	0·07	9603
Dohányipar	354	99·1	3	0·9	—	—	357
Fafaragás ...	552	99·8	1	0·2	—	—	553
Összesen ...	50472	71·2	20168	28·5	233	63	70873

Nem kevésbé súlyos hátránya az otthonmunkának az u. n. Truck-rendszer, melyet a gyárakban már régen betiltottak. Abból áll ez a rendszer, hogy a munkás a bérét nem készpénzben kapja, hanem vagy az egészeit vagy egy részét különféle árukban. Ily módon a munkás nem rendelkezhetik szabadon a bérével, hanem kénytelen helyette silány árucikkekkel beérni. Sok helyen így játszák ki a munkást, hogy pénzben kapja ugyan ki a bérét, de köteles abban az üzletben vásárolni, melyet a munkaadója tart fenn és amelyben rosszabb árúért jóval többet fizet, mint máshol. A svájci otthonmunkások között ez a rendszer nagyon elterjedt, ami a következő táblázatból is kitűnik:

Iparág	Fizetés készpénzben: összesen	Fizetés készpénzben: %	Fizetés árúban: összesen	Fizetés árúban: %
Ruházat	8149	96·3	311	3·7
Kosár- és székfonás ...	165	96·4	6	3·6
Textilipar	51·007	98·6	722	1·4
Órásipar	9204	95·9	399	4·1
Dohányipar	355	99·4	2	0·6
Fafaragás	341	61·7	212	38·3
Összesen	69221	97·7	1652	2·3

Tehát 1652 üzemben alkalmazzák a Truck-rendszert. Vidékenkint változik ez a szám; a berni hegyvidék fafaragó üzemeinek 38.3%-a fizet árúban, Freiburg kanton 701 szalmafonó üzemei közül pedig 306, tehát 43.6%.

Érdekes azt is tudni, hogy hány esetben egyedüli kereset az otthonmunka, hány esetben fő kereseti forrás, amely mellett a munkás kénytelen más keresetet is űzni, hogy önmaga és családja szükségleteit kielégíthesse és végül hány esetben képez az otthonmunka csupán kisegítő mellékfoglalkozást.

70873 üzemben ezek a számok következőképen oszlanak meg:

Iparág	A háziipar mint egyedüli kereset	fő kereseti forrás	mellékfoglalkozás
Ruházat	3939	1368	3153
Kosár- és székfonás	66	31	74
Textilipar	22402	11411	17916
Órásipar	6464	1469	1670
Dohányipar	105	68	184
Fafaragás	252	202	99
Összesen	33228	14549	23096

Az otthonmunka mellett űzött mellékfoglalkozások közül kiemelendők az őstermelés (mezőgazdaság). mely leggyakrabban található, személyes szolgálatok, továbbá ipar és kereskedelem, közlekedés, szabad foglalkozások.

Ezek a számok még korántsem adnak tiszta képe. arról, hogy voltaképen mi az otthonmunka és mit jelent a munkásra nézve és azokról a szociális viszonyokról, melyekbe a munkást juttatják, de megítélhetjük belőlük az otthonmunka kiterjedését, gazdasági és társadalmi jelentőségét.